

ข้อเสนอแนวคิดต่อการพัฒนาของกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค

ภัทรพล อุดมลาภ
เภสัชกรชำนาญการ
กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

แนวคิดกรอบนโยบาย Belt and Road Initiative ของประเทศจีน คือแถบเศรษฐกิจเส้นทางสายไหมใหม่ (New silk road economic belt) และ เส้นทางสายไหมทางทะเลศตวรรษที่ 21 (The 21st Century Maritime Silk Road) ทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย one belt one road (OBOR) ซึ่งถูกตั้งขึ้นโดยประธานาธิบดี สี จิ้น ผิง ในปลายปี 2013 โดยคำว่า The belt หมายถึงเส้นทางบกตามเส้นทางสายไหมเก่าจากจีน สู่วันออกกลาง ส่วน The Road หมายถึงเส้นทางเดินเรือสายไหมเริ่มต้นจากทางใต้ของจีนถึงเวนิซ โดยจะทำให้เกิด 6 ระเบียงเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น โดยมีเส้นทางที่สำคัญอีกหนึ่งเส้นทางคือการเชื่อมจีนกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการคล่องตัวของการเคลื่อนย้ายประชากร ตลอดจนวัตถุดิบ สิ่งของ และอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อการพัฒนา และการลงทุนระหว่างประเทศ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่จะได้รับผลกระทบจากยุทธศาสตร์ OBOR ของจีน เนื่องจากไทยเป็นศูนย์กลางขนส่งในภูมิภาค ที่สำคัญคือการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor : EEC) ที่จะเชื่อมโยงการคมนาคมจากจีนผ่านประเทศลาว เข้าสู่ประเทศไทย การลงทุนด้านการค้าโดยเฉพาะจากประเทศจีน ทำให้ประเทศไทยจะได้โอกาสในการในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในการเชื่อมโยงกับต่างชาติ อย่างไรก็ตามการพัฒนา OBOR ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านบวกในประเด็นของการขยายตัวของเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่จะสะดวกและคล่องตัวมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการข้ามถิ่นของแรงงาน การถ่ายเทเงินออกนอกประเทศ การทะลักของผลิตภัณฑ์สุขภาพจากประเทศจีน ก็เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญไปพร้อมกัน

ปัจจุบันสินค้าจากจีนจำนวนมากได้ถูกนำเข้ามายังประเทศไทย รวมถึงผลิตภัณฑ์สุขภาพก็เช่นเดียวกัน จากข้อมูลของห้องปฏิบัติการด้านยา ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 8 อุดรธานี พบว่าสถานการณ์ของผลิตภัณฑ์สุขภาพที่นำเข้าจากประเทศจีนได้แก่ ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและกาแฟลดน้ำหนัก ยาสมุนไพร เครื่องสำอาง เป็นต้น มักจะแพร่กระจายตามตลาดชายแดน ไม่มีการจดแจ้งหรือขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังพบสารต้องห้ามปนเปื้อนด้วย ยกตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารและกาแฟลดน้ำหนัก พบการปนปลอมสารอันตรายที่ชื่อว่า ไซบูทรามิน ซึ่งเป็นสารเคมีที่ถูกถอนออกจากท้องตลาด เนื่องจากมีกรณีศึกษาจากต่างประเทศ ส่งผลให้เกิดภาวะหัวใจเต้นผิดจังหวะ และการรับประทานต่อเนื่องเป็นเวลานานจะส่งผลต่อระดับกระแสประสาทในร่างกายให้มีความแปรปรวน ส่งผลต่ออารมณ์และการทำงานของระบบประสาท ขณะที่ยาสมุนไพร มักมีการอวดอ้างสรรพคุณเกินจริง โดยผลการวิเคราะห์ทางห้องปฏิบัติการมักพบสารสเตียรอยด์ปนปลอมอยู่ ซึ่งเป็นการได้รับสเตียรอยด์เป็นระยะเวลานาน จะส่งผลให้เกิดการกดภูมิคุ้มกันในร่างกาย กระดูกพรุน เกิดแผลในกระเพาะอาหาร และอาจเสียชีวิตจากภูมิคุ้มกันต่ำได้ นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์

บางตัวมีการอวดอ้างถึงเรื่องสมรรถภาพทางเพศ ซึ่งผลจากห้องปฏิบัติการพบว่าการปนปลอม ยาในกลุ่ม Phosphodiesterase inhibitor เช่น Viagra® Cialis® เป็นต้น ซึ่งช่วยทำให้อวัยวะเพศแข็งตัว แต่มีอาการข้างเคียงที่สำคัญ คือ การขยายหลอดเลือดทำให้ความดันโลหิตต่ำ ซึ่งหากผู้ที่ใช้ยาลดความดันโลหิตเป็นประจำและรับประทานผลิตภัณฑ์กลุ่มนี้ร่วมด้วย อาจส่งผลให้ความดันโลหิตต่ำจนช็อกและเสียชีวิตได้

สำหรับผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางจากจีน นอกจากจะไม่มี การจดแจ้งอย่างถูกต้องแล้ว ยังพบสารต้องห้ามที่อันตรายหลายอย่าง ได้แก่ สเตียรอยด์ สารปรอท สารไฮโดรควิโนน กรดวิตามินเอ เป็นต้น ซึ่งช่วยทำให้ผิวขาว แต่เมื่อใช้ต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน จะทำให้ผิวหนังบาง เกิดฝ้าผื่น รวมถึงการตกค้างของสารในร่างกายอีกด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีคุณภาพจากจีน สามารถเข้าสู่ประเทศไทยได้ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริโภค ดังนั้นหากการเชื่อมต่อนโยบาย OBOR เสร็จสมบูรณ์ ก็อาจส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่มีคุณภาพเหล่านี้ทะลักเข้าสู่ประเทศไทยได้ หากเราไม่มีระบบการจัดการที่ดีพอ

ประสบการณ์ฝึกรบจากประเทศสิงคโปร์ในครั้งนี้ ได้พบจุดประสบความสำเร็จ

ที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนานั้นคือ การทำงาน Smart Nation ของสิงคโปร์ จะเน้นความได้เปรียบทางด้านระบบข้อมูล ที่เข้าถึงง่าย และรวดเร็ว รวมถึงการพัฒนา ศักยภาพของประชาชนชาวสิงคโปร์ เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น ในการเรียนการสอน ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ประเทศสิงคโปร์จึงมีการ สอนให้เด็ก ๆ ทุกคน มีความรู้ด้าน Digital การใช้คอมพิวเตอร์ Smartphone และการ สืบค้นข้อมูลผ่านระบบโครงข่ายสาธารณะ ต่าง ๆ ด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งประเทศ สิงคโปร์ ได้มีการจัดตั้ง สำนักงาน Smart Nation Program Office ขึ้นตรงต่อสำนัก นายกรัฐมนตรี ทำให้มีความคล่องตัวต่อการ บริหารจัดการและพัฒนาระบบต่าง ๆ ให้ ทันสมัย มีความรวดเร็ว ซึ่งหน่วยงาน ดังกล่าวทำหน้าที่ประสานงานและกำกับดูแล องค์กรที่สังกัดกระทรวงต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งให้มีการเชื่อมโยง (Connectivity) โครงข่าย ระหว่างกัน เพื่อเข้าสู่การใช้ระบบ Internet of Things อีกทั้งได้มีการทดลองติดตั้ง sensor ของระบบต่าง ๆ ในประเทศเพื่อเก็บ วิเคราะห์ข้อมูล และทดสอบ การเชื่อมต่อ ทั้งหมด ซึ่งได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า ประชาชน สามารถเข้าถึงการใช้บริการ online ได้อย่าง มีประสิทธิภาพในสถานที่ทุกแห่งทั่วสิงคโปร์

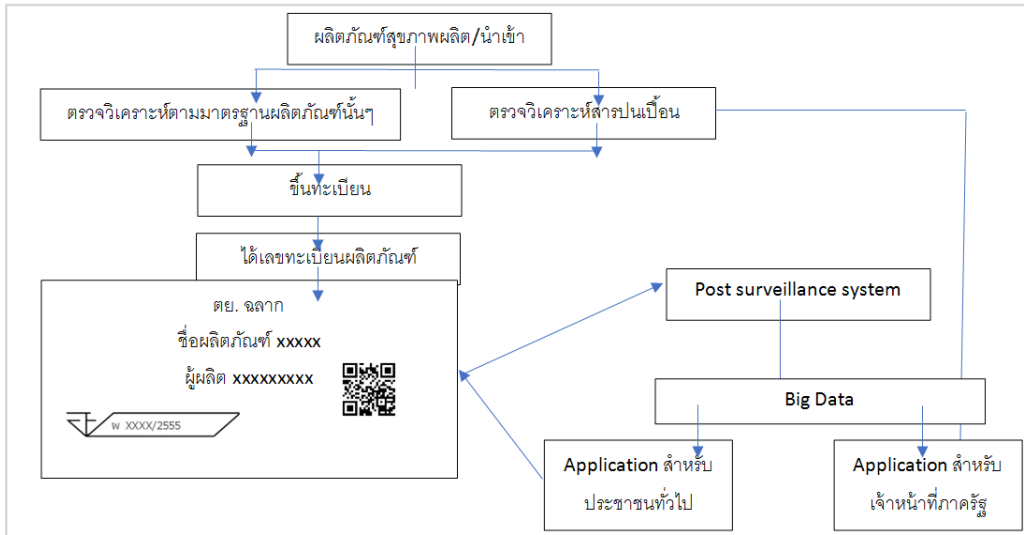
จากการเรียนรู้ดังกล่าว นำไปสู่ ข้อเสนอการเปลี่ยนแปลงระบบการเฝ้าระวัง

ผลิตภัณฑ์สุขภาพผ่านทางด่านชายแดน ประเทศ โดยการใช้ข้อมูลทางดิจิทัล ที่เชื่อมโยงกันเป็นตัวขับเคลื่อน เริ่มต้นจาก การปรับเปลี่ยนกระบวนการขึ้นทะเบียน ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่นำเข้าจากต่างประเทศ นอกเหนือจากการจดแจ้ง ควรมีการเฝ้าระวัง การปนปลอมสารอันตรายในผลิตภัณฑ์ ดังกล่าวด้วย โดยการตรวจวิเคราะห์ ที่ห้องปฏิบัติการศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ ทั่วประเทศหรือห้องปฏิบัติการที่ได้การ รับรองมาตรฐาน ISO/IEC 17025 เมื่อพบ สารต้องห้าม ต้องมีมาตรการ Black list ผู้ประกอบการนำเข้าหรือผลิตอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ที่มีการจำหน่ายใน ห้องตลาด ต้องมีแนวทางการติดตามหรือ เฝ้าระวังคุณภาพหลังการกระจายสู่ตลาด (Post surveillance) ในทุก ๆ ผลิตภัณฑ์ และมีการรวบรวมข้อมูลเป็น Big Data ที่สามารถเข้าถึงได้ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ใน การเฝ้าระวังและดำเนินการตามกฎหมายกับ ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้คุณภาพ รวมถึงเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติงาน ณ ด่านชายแดนเพื่อกักกัน ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัยก่อนเข้าสู่ประเทศได้ นอกจากนี้ยังมีช่องทางหรือ application ให้ประชาชนทั่วไปสามารถสืบค้นได้โดยง่าย ยกตัวอย่างเช่น จากเดิมแสดงเลขทะเบียน อย. เพียงอย่างเดียว ปรับเปลี่ยนเป็น กำหนดให้ฉลากของผลิตภัณฑ์มีการแสดง

QR code เพิ่มเติม เพื่อที่จะใช้ application สแกนและเห็นสถานะเฝ้าระวังได้ เป็นต้น

เทคนิคในการพัฒนาสามารถแสดงได้ ดังแผนภาพนี้

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เป็นต้น โดยผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์คือ จำนวน ตัวอย่างการเฝ้าระวังที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งถือว่า

จากรูปแบบที่นำเสนอนี้ จำเป็นจะต้องประสานความร่วมมือกันหลายฝ่าย ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ คือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจวิเคราะห์ คือ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ Big data คือ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานที่เฝ้าระวังผลิตภัณฑ์สุขภาพหลังการวางในท้องตลาด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทุกแห่ง และหน่วยงานที่เฝ้าระวังสินค้าที่ไม่ปลอดภัย จากด่านชายแดน ได้แก่ กรมศุลกากร

เป็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของห้องปฏิบัติการให้สามารถทำการวิเคราะห์ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ เป็นการยกระดับศักยภาพของห้องปฏิบัติงานที่เป็นหน่วยงานราชการอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เครื่องมือที่สำคัญในการเฝ้าระวังก็คือผู้บริโภคเอง จึงจำเป็นต้องพัฒนาการศึกษาตั้งแต่ฐานรากให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจ พร้อมทั้งมีดุลยพินิจในการเลือกผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ปลอดภัย อีกทั้งเป็นหูเป็นตาให้กับหน่วยงานรัฐในการติดตามและเฝ้าระวังผลิตภัณฑ์ที่ไม่ปลอดภัยด้วย

ผลที่คาดว่าจะได้รับคือ การปรับกลยุทธการทำงานโดยใช้ข้อมูลทางดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญ เป็นการยกระดับศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐในการจัดการปัญหา รวมถึงป้องกันการเข้ามาของผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ไม่ปลอดภัยซึ่งเป็นผลกระทบที่สำคัญจากนโยบาย OBOR ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับประเทศไทยอย่างแน่นอน เป็นการคุ้มครองผู้บริโภคให้ปลอดภัยและยกระดับคุณภาพชีวิตให้เป็น Smart Nation เหมือนเช่นที่ประเทศสิงคโปร์สามารถบรรลุยุทธศาสตร์นี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม